
AFIȘUL PROPAGANDISTIC SOVIETIC DIN PERIOADA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL DIN PATRIMONIUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A MOLDOVEI

Vera Stavilă

Cuvinte-cheie: colecție, patrimoniu, afiș, propagandă, război.

Colecția de afișe propagandistice din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei include circa 2000 de unități. O parte considerabilă din această colecție, circa 1000 de exemplare, o constituie afișul propagandistic sovietic din perioada celui de-al Doilea Război Mondial sau cum mai este numit – afișul de război.

Afișul propagandistic sovietic din perioada celei de-a doua conflagrații mondiale era parte componentă a mașinării propagandei de război. Acest mijloc de promovare a ideologiei de război a fost folosit alături de discursuri radiofonice, foi volante, ziare, trenuri de propagandă etc. Considerăm, totuși, că din punctul de vedere al impactului, afișul sovietic de război a fost unul dintre cele mai eficiente instrumente propagandistice.

Afișul de propagandă sovietică a fost folosit prima dată în anul 1917, în timpul loviturii de stat bolșevice din Rusia. În acea perioadă, afișul a servit ca mijloc de comunicare în masă, fiind folosit la maximum în scopul argumentării motivării putchului și a dictaturii bolșevice.

În anii celui de-al Doilea Război Mondial propaganda devenise o adevărată armă de război, o condiție indispensabilă pentru obținerea victoriei. Autoritățile sovietice au utilizat la maximum mijloacele de propagandă în timpul mobilizărilor pentru front, la menținerea spiritului combativ al armatei, la recrutarea civililor și angajarea lor în industria de război, la economisirea produselor alimentare și a altor produse vitale.

Spre deosebire de perioada antebelică, în anii 1941-1945, afișul propagandistic sovietic lasă de-o parte teme legate de lupta de clasă, ateism, construirea comunismului etc. și se concentrează pe ideile patriotismului și rezistenței împotriva dușmanului. Remarcăm că pentru a amplifica mesa-

jul sovieticii au folosit modele, exemple și tradiții din perioada Rusiei țariste, perioadă care anterior a fost criticată și combătută în mod sistemic.

De menționat că, din cauza arestărilor și condamnărilor făcute de Stalin în anii '30 ai sec. XX, la toate nivelurile, majoritatea artiștilor plastici care vor participa la această campanie sunt tineri, cu câteva excepții. Drept exemplu este cazul lui Gustav Klutsis din Letonia, care în anii '30 ai sec. XX, împreună cu Valentina Kulaghina au fost producătorii oficiali de afișe propagandistice și responsabili de retorica vizuală a lui Stalin. În 1938 Gustav Klutsis este arestat și apoi ucis în închisoarea din Butovo, regiunea Moscova.

Dintre tinerii artiști care participă la designul de afiș menționăm grupul Kukryniksy, format din Mihail Kupryanov, Porfiry Krylov și Nikolai Sokolov. Acest grup a lucrat pentru așa-numitele „Ferestre ale TASS” toată perioada războiului dar și după război¹. Cu acest grup a mai colaborat Samuil Marshak, scriitor și traducător din limba engleză, la crearea a 108 afișe. Mai amintim aici pe V.I. Lebedev-Kumaci, care scrie textele la 92 de postere, A.I. Mashistov pentru 136 și A. Zaharov pentru 95 de afișe (Mihăescu 2009, 72)

Un număr considerabil de afișe de război din colecția MNIM face parte din proiectul „Ferestrele TASS” („Окна ТАСС”), în cadrul căruia au activat 129 de artiști plastici de diverse specializări și peste 70 de poeți și scriitori². Pe tot parcursul războiului agenția a realizat peste 1250 de afișe care, de obicei, erau reproduse în tiraje de cel puțin 1000 de exemplare (Mihăescu 2009, 73)

Aceste afișe erau și un fel de cronică de război. Ele apăreau aproape zilnic. Afișele erau trimise în

---

¹ Denumirea *ferestre* vine de la faptul că afișele erau montate în vitrinele goale ale magazinelor.

² Agenția Sovietică de Știri și Informații Naționale, care era de fapt moștenitoarea „Ferestrelor ROSTA” („Окна сагиры Роста”) sau „Окна Роста”, Agenția Telegrafică Rusă, care includea o serie de afișe create de către pictori și poeți ruși, cu o formă specifică de propagandă (satiră).

1. Afiș. *Din cuvântarea tovarășului I. V. Stalin*, 1941.

trei direcții principale: pe front, în fabrici și uzine și la fermele agricole, pentru a prezenta situația de pe front în termeni optimiști și convenabili, urmărind să mențină astfel moralul cetățenilor, să justifice războiul și să însușească speranță în victorie. Afișele erau tipărite în baza informațiilor primite telegrafic de pe front. În cel mult 40 de minute afișul era tipărit și apoi distribuit în sute de localități. De operativitatea apariției afișelor depindea starea de spirit a populației, numărul de noi mobilizări, randamentul întreprinderilor care produceau armament sau asigurau armata cu provizii.

Afișul de război din colecția MNIM este foarte diferit după conținut, format și design. Tipologic, acesta poate fi clasificat în două categorii: afișul-trafaret și afișul imprimat.

Afișul-trafaret din colecția MNIM este într-un număr limitat, numără 50 de unități și elucidează evenimentele din anul 1945, ultimul an de război, și a avut un rol important în perioada Războiului al Doilea Mondial. Acesta era cel mai operativ gen de afiș și se bucura de o mare popularitate. Motivul apariției acestor afișe l-a constituit, posibilitățile tehnice de imprimare limitate în multe orașe.

Afișul-trafaret putea fi făcut manual în tiraje mai mici, ceea ce nu era posibil la tipografii. Mai târziu, o serie de afișe-trafaret, cele mai bune, au fost imprimate în tiraje mari.

Afișul imprimat reprezintă cea mai mare parte a colecției. Este prezent atât în original cât și multiplicat în timpul războiului, dar și în perioada postbelică, în tiraje de zeci de mii de exemplare.

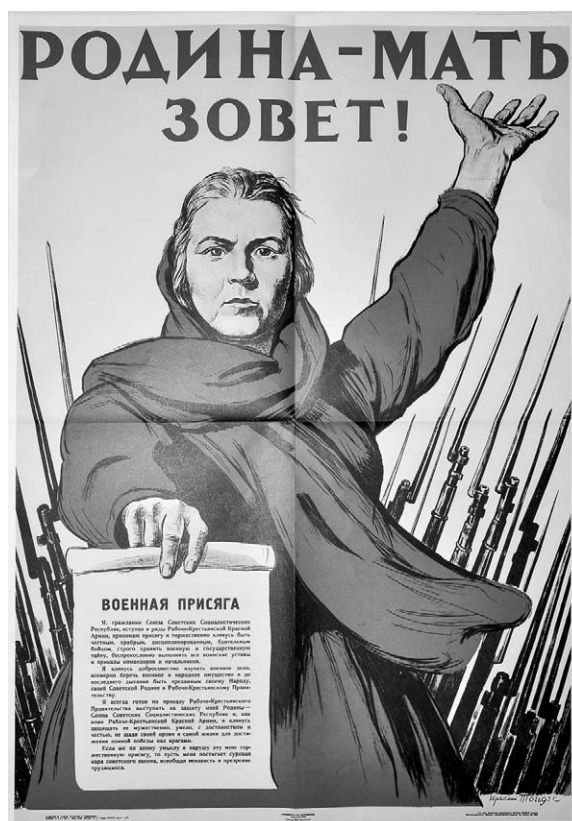
Afișul de război își modifică mesajul, în funcție de situația de pe front și cea din spatele frontului. Pentru prima perioadă a războiului este caracteristic afișul care cheamă populația la mobilizarea totală și consolidarea frontului sovietic și se referă la anul 1941 – primul an de război. Pentru această perioadă a fost folosit în primul rând apelul autorităților la luptă pentru apărarea patriei. În această categorie se înscrie afișul *Din cuvântarea tovarășului I. V. Stalin (Из речи товарища И. В. Сталина)*³, care cheamă la nimicirea fascismului și la lupta pentru victorie. De menționat că primul afiș de război *Distrugem și nimicim dușmanul, fără cruțare (Беспощадно разгромим и уничтожим врага)*⁴, pictor Kukryniksy, a apăr-

³ FB-5590-3.

⁴ FB-5590-3.

2. Afiș, *Distrugem și nimicim dușmanul, fără cruțare!* Autor Kukryniksy (Mihail Kuprianov, Porfirii Krilov, Nikolai Sokolov), 1941.

3. Afiș, *Patria-mamă te cheamă!* Autor I. Toidze, 1941.

rut la 24 iunie 1941, la doar două zile de la începerea războiului. Tehnica acestui afiș se apropie de caricatură. În imagine: Hitler lovit în cap de baioneta unui soldat sovietic, reprezentat prin culoarea roșie, și tratatul rupt al pactului de neagresiune germano-sovietic semnat în 1939, tiraj 200 000 ex., editura „Искусство”. Un alt afiș care se încadrează perfect în această categorie este cel intitulat *Patria-mamă te cheamă* (Родина-мать зовет!)⁵ de I. Toidze. Acest afiș în roșu, alb și negru ajunge, la doar o săptămână de la începutul războiului, să apară pe străzile Moscovei, acoperind, la un moment dat, fațada unei întregi clădiri de pe strada Gorki, centrală. Afișul a fost tipărit în milioane de exemplare și tradus în toate limbile de circulație ale Uniunii Sovietice. Dar, există informații că acest afiș a fost creat cu mult înainte. Panoul a apărut pe străzile orașului Iaroslavl în seara zilei de 22 iunie, în aceeași zi a fost lipit pe vagoanele eșaloanelor militare la Kuibîsev, iar pe 23 iunie a apărut pe străzile din Habarovsk, Extremul Orient. Pentru acele timpuri era imposibil

⁵ FA-3028-10.

4. Afiș, *Moarte fascismului!* Autori V. Vlasov, T. Pevzin, T. Șișmariova, 1941.

ca aceste afișe să ajungă în orașe atât de diferite, situate la distanțe mari unul de altul, într-un timp atât de scurt. E cert că aceste afișe au fost pregătite din timp⁶. Un afiș impresionant a fost și cel creat de pictorii V. Vlasov, T. Pevzin, T. Șișmariova – *Moarte fascismului* (Смерть фашизму)⁷

⁶ Detalii: <http://www.scribute.com/literatura-romana/carti/Victor-SuvorovZiua-M205514911.php>

⁷ FB-7145-3.

5. Afiș. *În toată țara de la un capăt la altul, se mobilizează prietena de luptă!* Autor A. Daineca, 1941.

Afișele create în anul 1942 îndeamnă populația din spatele frontului la susținerea eforturilor militare. Spatele frontului a constituit un factor important în asigurarea succeselor de pe front. Afișele mobilizatoare din spatele frontului reflectă creșterea rolului industriei de război în asigurarea succesului pe front. În propaganda de război sovieticii au folosit intensiv și imaginea femeii, pentru sporirea impactului emoțional, psihologic la nivel de subconștient. Femeile au ocupat locul bărbaților mobilizați pe front, în toate sferile, de la munca câmpului până la munca în uzinele de producere a armamentului. Într-un astfel de context femeia a devenit un personaj des întâlnit în afișele de propagandă sovietică. Aici se încadrează perfect afișul-colaaj *În toată țara de la un capăt la altul, se mobilizează tovarășa de luptă* (*По всей стране от края и до края встает на пост подруга боевая*)⁸. Autori: un grup de pictori sub conducerea lui A. Deineka. Un alt bloc de

⁸ FB-5588-7.

6. Afiș. *Tovarăși! Adunați haine călduroase pentru Armata Roșie!* Autor N. Baskakov, 1942.

afișe se referă la campania de colectare a hainelor groase pentru soldații de pe front, cum ar fi: *Tovarăși! Adunați haine călduroase pentru Armata Roșie!* (*Товарищи! Сдавайте теплые вещи для Красной Армии!*)⁹, pictor N. Baskakov; *Confecționăm și predăm haine călduroase frontului! Ajutăm Armata Roșie să nimicească ocupații germani!* (*Изготовим и сдадим теплые вещи фронту! Поможем Красной Армии уничтожить немецких оккупантов!*)¹⁰, pictor V. Biriukov. Un rol important l-au jucat și afișele care îndemneau populația din spatele frontului să depună banii în băncile de economii pentru susținerea eforturilor militare. Un astfel de afiș a fost cel intitulat: *Participând la cea de-a doua loterie monetară și îmbrăcăminte, ajutăm frontul!* (*Участие во второй денежно – вещевой лотерее поможем фронту!*)¹¹

⁹ FB-5588-30.

¹⁰ FB-5588-24.

¹¹ FB-5588-25.

7. Afiș. Confectionăm și predăm haine călduroase frontului! Ajutăm Armata Roșie să nimicească ocupații germani! Autor V. Biriukov, 1942.

8. Afiș. Participând la cea de-a doua loterie monetară și de îmbrăcăminte, ajutăm frontul!, 1942.

Pentru anii 1943-1944 sunt caracteristice afișele care promovează succesele soldaților de pe front. În gama largă a afișelor de acest gen pot fi incluse și posterele cu genericul *Spre vest* (*На запад*), autor I. Ivanov; *Înainte spre Vest!* (*Вперед на запад*),¹² autor P. Mațev; *Îi vom trage pe criminalii fasciști la răspundere pentru fărădelegile comise!* (*Мы заставим немецких преступников держать ответ за все их злодеяния!*),¹³ autor I. Toidze. Aici pot fi incluse și afișele care cheamă la răzbunare: *Răzbună-te pentru ei* (*Мсти за них*),¹⁴ autor N. Batolina; *Partizane, răzbună-te pentru patrie* (*Партизан мсти за родину*),¹⁵ autor N. Jukov etc.

O altă categorie de afișe din colecția muzeului sunt cele care prezintă eforturile și puterea coaliției antihitleriste. Acestea sunt variate ca design și dimensiuni și se referă la ultima perioadă a războiului, anul 1945. Aceste afișe reprezintă de regulă simbolurile de stat: drapelele, edificiile guvernamentale ale statelor aliate, fie reprezen-

9. Afiș. Istoria multor divizii nemțești. Autor S. Pankratov, 1944.

tate în prim-plan, fie parțial, care și-au unit forțele și au luptat împotriva Germaniei hitleriste. Unul dintre aceste afișe este cel creat de pictorul V. Ladeaghin, care este alcătuit din drapelele țărilor aliate pe fundalul edificiilor guvernamentale. Textul din partea de jos a afișului, semnat de O. Kolicev, simbolizează prietenia și puterea celor trei state beligerante: SUA, Anglia și URSS.¹⁶ Un

¹² FB-5592-114.

¹³ FB-5590-23.

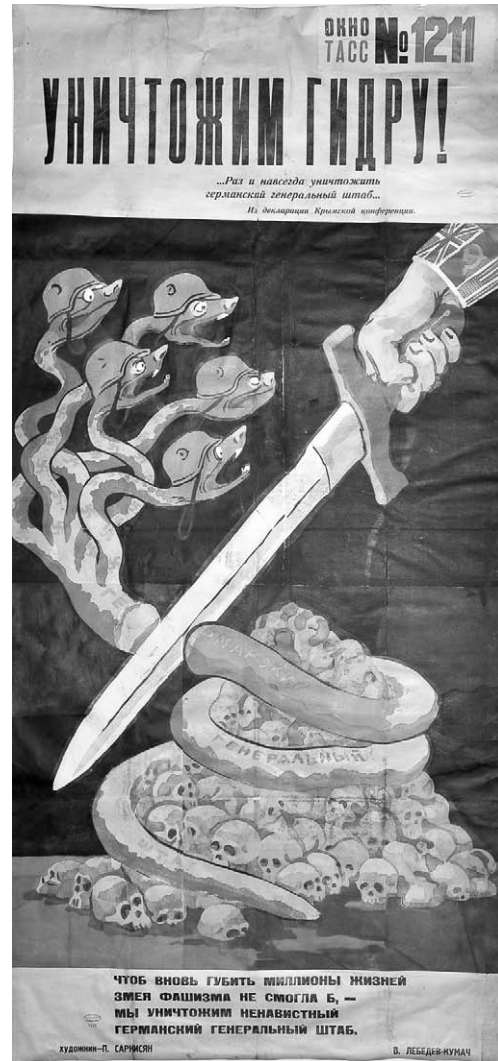
¹⁴ FB-7145-25.

¹⁵ FA 3028-4.

¹⁶ FA-3893-8.

10. Afiș. *Răzbună-te pentru ei!* Autor N. Batolina, 1944.

11. Afiș. *Să nimicim hidra!* Autor P. Sarkisian, 1945.

12. Afiș. *Așa va fi cu fiara fascistă.* Autor A. Kokorekin, 1945.

13. Afiș. *Sfârșitul rușinos al agresorilor fasciști.* Autor V. Deni (Denisov), 1945.

14. Afiş. Sărbătoarea Victoriei! Autor B. Muhin, 1945.

afiş impresionant este și cel semnat de pictorul P. Sarkisian, intitulat *Nimicim hidra* (Уничтожим гидру),¹⁷ însoțit de un text semnat de B. Lebedev-Kumaci. Mesajul acestui afiş cheamă la nimicirea fascismului și la evitarea pierderilor de vieți omenești. Un afiş foarte expresiv este și cel creat de A. Kokorekin – *Așa va fi cu fiara fascistă* (Так будет с фашистским зверем)¹⁸

Letopisețul afişului de război se încheie cu o serie de afişe de sărbătoare în care predomină culorile aprinse, în special culoarea roșie. Unul dintre ele este cel semnat de B. Muhin, intitulat *Sărbătoarea Victoriei* (Праздник победы)¹⁹, care reprezintă parada din Piața Roșie, de la 9 mai 1945. Iar pictorul N. Karpovski a semnat renumitul afiş *Slavă forțelor armate, care au arborat drapelul biruinței pe Raihstag, Berlin* (Слава советским войскам водрузившим знамя победы над Берлином)²⁰. Tot aici se în-

cadrează și afişul *Sfârșitul dezonorant al agresorilor fasciști* (Бесславный конец фашистских агрессоров),²¹ semnat de pictorul caricaturist V. Deni (Denisov).

În urma cercetării s-a constatat că, pe parcursul întregii perioade a războiului afişul a urmărit un singur scop – de a justifica războiul și a denigra dușmanul. Acestea și-au demonstrat rolul în mobilizarea comunității împotriva dușmanului. Totodată, afişele constituie și o formă de manipulare a cetățenilor de către autoritățile sovietice, o camuflare a crimelor și monstruozițiilor – elemente care au însoțit politica sovietică pe tot parcursul existenței ei.

¹⁷ FB-5589-14.

¹⁸ FB-3995.

¹⁹ FB-5593-2.

²⁰ FB-5593-1.

²¹ FB-5592-172.

Bibliografie

Mihăescu 2009: C. Mihăescu, Grafic Design momente cheie în sec. XX (Timișoara 2009).

Soviet propaganda posters of the Second World War in collections of the National Museum of History of Moldova

Keywords: collection, heritage, poster, propaganda, war.

Abstract: This article is the result of studying the collection of Soviet propaganda posters of the Second World War from NMHM. During the research it was found that they are very different in content, format and design. Typologically they can be divided into two categories: posters made by using a stencil technique and printed posters. The number of stencil posters in the museum's collection is small – 50 objects; their theme is dedicated to the events of 1945 – the last year of the war. Most of the collection consists of printed posters. There are originals and copies multiplied during the war and after its end by tens of thousands of exemplars. It was found that the informative message of the posters varied depending on the situation at the front and in the rear. In wartime, the sole purpose of the posters was a justification for the war and denigrating the enemy. Their role has resulted in the mobilization of society against the enemy. At the same time the posters were a form of manipulation of citizens by the Soviet authorities; they concealed crimes and ugly phenomena that accompanied the Soviet policy throughout its existence.

List of illustrations:

1. Poster "From the speech of Comrade I.V. Stalin", 1941.
2. Poster "Mercilessly crush and destroy the enemy" by the Kukryniksy (Mikhail Kupriyanov, Porfiry Krylov and Nikolai Sokolov), 1941.
3. Poster "The Motherland Calls!" by I. Toidze, 1941.
4. Poster "Death to fascism!" by V. Vlasov, N. Pevzin, and T. Shishmareva, 1941.
5. Poster "Across the country, from end to end, girls-comrades-in-arms at their posts stand" by A. Deineka, 1942.
6. Poster "Comrades! Donate warm clothes for the Red Army!" by N. Baskakov, 1942.
7. Poster "Let's produce and give warm clothes to the front! Let's help the Red Army to destroy the German invaders!" by V. Biryukov, 1942.
8. Poster "Let's help the front by the participation in the second money and clothing lottery!", 1942.
9. Poster "The history of many German divisions" by Pankratov, 1944.
10. Poster "Revenge for them!" by N. Batolina, 1944.
11. Poster "Demolish the hydra" by P. Sargsyan, 1945.
12. Poster "So it will be with the fascist beast" by A. Kokorekin, 1945.
13. Poster "Inglorious end to the fascist aggressors" by V. Deni (Denisov), 1945.
14. Poster "Victory Day!" by B. Muhin, 1945.

Советский пропагандистский плакат времен Второй мировой войны из фондов Национального музея истории Молдовы

Ключевые слова: коллекция, наследие, плакат, пропаганда, война.

Резюме: Данная статья является результатом изучения коллекции советских пропагандистских плакатов времен Второй мировой войны из фондов НМИМ. В ходе исследований было установлено, что они очень разнятся по содержанию, формату и дизайну. Типологически их можно разделить на две категории: плакаты, выполненные в технике трафарета, и печатные плакаты. Трафаретных плакатов в коллекции музея немного – 50 единиц, их тематика посвящена событиям 1945 года – последнего года войны. Большую часть коллекции составляют печатные плакаты. Имеются и оригиналы, и копии, размноженные как во время войны, так и после ее окончания тиражом в десятки тысяч экземпляров. Было установлено, что информационный посыл плакатов менялся в зависимости от положения на фронте и в тылу. В военное время единственной целью плаката было оправдание войны и очернение противника. Его роль выразилась в мобилизации общества против врага. В то же время плакаты являлись формой манипулирования гражданами со стороны советской власти, они маскировали преступления и уродливые явления, которые сопровождали советскую политику на протяжении всего ее существования.

Список иллюстраций:

1. Плакат «Из речи товарища И.В. Сталина». 1941 г.

2. Плакат «Беспощадно разгромим и уничтожим врага». Авторы: Кукрыниксы (Михаил Куприянов, Порфирий Крылов и Николай Соколов). 1941 г.
3. Плакат «Родина-мать зовет!». Автор: И. Тоидзе. 1941 г.
4. Плакат «Смерть фашизму!». Авторы: В. Власов, Т. Певзин, Т. Шишмарева. 1941 г.
5. Плакат «По всей стране от края и до края встает на пост подруга боевая». Автор: А. Дейнека. 1942 г.
6. Плакат «Товарищи! Сдавайте теплые вещи для Красной Армии». Автор: Н. Баскаков. 1942 г.
7. Плакат «Изготовим и сдадим теплые вещи фронту! Поможем Красной Армии уничтожить немецких оккупантов!». Автор: В. Бирюков. 1942 г.
8. Плакат «Участием во второй денежно-вещевой лотерее поможем фронту!». 1942 г.
9. Плакат «История многих немецких дивизий». Автор: С. Панкратов. 1944 г.
10. Плакат «Мсти за них!». Автор: Н. Батолина. 1944 г.
11. Плакат «Уничтожим гидру». Автор: П. Саркисян. 1945 г.
12. Плакат «Так будет с фашистским зверем». Автор: А. Кокорекин. 1945 г.
13. Плакат «Бесславный конец фашистских агрессоров». Автор: В. Дени (Денисов). 1945 г.
14. Плакат «Праздник победы!». Автор: Б. Мухин. 1945 г.

15.03.2016

Vera Stăvilă, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova

